

NAROVNÁNÍ V TRESTNÍM ŘÍZENÍ

JAN KOCINA

Právnická fakulta ZČU v Plzni

Abstract in original language

Institut narovnání je jedním z odklonů v trestním řízení. V praxi je tento institut velmi málo využíván. V připravované rekodifikaci trestního řádu je rozvíjení odklonu považováno za jeden z nejvýznamnějších trendů. Podstatou narovnání je uzavření dohody mezi obviněným a poškozeným, která je schválena a je zastaveno trestní stíhání proti obviněnému. Primárně jde o narovnání a odstranění konfliktního vztahu, který vznikl v důsledku spáchaného přestupku mezi obviněným a poškozeným. Příspěvek se zabývá příčinami malého počtu trestních věcí vyřizovaných narovnáním. Připravovaná rekodifikace trestního řádu by měla zjednodušit podmínky nezbytné pro rozhodnutí o schválení narovnání a zastavení trestního stíhání, a to tak, aby tento druh odklonu byl používán v podstatně větší míře.

Key words in original language

Narovnání; odklon v trestním řízení; schválení narovnání; zastavení trestního stíhání; urovnání konfliktu mezi obviněným a poškozeným; souhlas obviněného a poškozeného; rekodifikace trestního řádu.

Abstract

The institute of settlement is one of the diversions in criminal proceedings. This institute is not very often applied in practice. In an upcoming recodification of the code of criminal procedure the development of the diversion is considered to be one of the most significant trends. The essence of the diversion is a conclusion of an agreement between the accused person and the damaged person which is approved and the criminal prosecution against the accused person is terminated. Primarily the settlement and elimination of the confrontation which was caused as a result of the committed crime between the accused person and the damaged person is concerned. The discourse is concerned with the causes of the small amount of the criminal cases concluded by the settlement. The upcoming recodification of the code of criminal procedure should simplify the conditions that are required for the resolution of approval of the settlement and termination of the criminal prosecution thus this kind of diversion is used in essentially more cases.

Key words

Settlement; diversion in criminal proceedings; approval of the settlement; termination of the criminal prosecution; settlement of the confrontation between the accused person and the damaged person; recodification of the code of criminal procedure.

Institut narovnání byl zaveden do trestního řízení novelou trestního řádu zákonem č. 152/1995 Sb., která nabyla účinnosti dne 1.9.1995. Narovnání je jedním z odklonů v trestním řízení, který je někdy označován v trestněprocesní teorii jako tzv. prostý odklon, když jeho podstatou je upuštění od trestního stíhání bez plnění dalších podmínek, čímž dochází ke konečnému vyřízení trestní věci bez dalších následků pro pachatele. Rozvíjení odklonů jako prvků restorativní justice je považováno za jeden z nejvýznamnějších trendů, který by měl najít odraz i v připravované rekodifikaci trestního řádu.

U narovnání jde vlastně o dohodu mezi obviněným a poškozeným, která vyžaduje schválení s procesními důsledky zastavení trestního stíhání. Tato dohoda je základem pro rozhodnutí státu prezentovaného státním zástupcem nebo soudem, který schvaluje narovnání a zastavuje trestní stíhání obviněného. V institutu narovnání vystupuje do popředí zájem na tom, aby sám pachatel důsledně odčinil všechny škodlivé následky způsobené poškozenému trestným činem, a tento zájem je preferován před zájmem na trestním postihu pachatele. Narovnání plní významnou funkci restituce narušených vztahů pachatele a poškozeného, když oba tyto subjekty se aktivně podílejí na řešení vzniklého konfliktu a svou iniciativou tak ovlivňují způsob, jakým jsou urovnány vzájemné vztahy související se spácháním trestné činnosti. Narovnání by se mělo uplatňovat zejména v případech, kdy je vedle veřejného zájmu trestným činem dotčena výrazněji i sféra soukromá a stát na trestném postihu pachatele nemá výrazný zájem, když trestný čin má spíše podobu sporu mezi obviněným a poškozeným. Hlavním smyslem institutu narovnání je, aby pachatel odčinil škodlivé následky trestného činu způsobené poškozenému. Účinky trestní represe jsou kromě tohoto primárního cíle nahrazeny povinností pachatele k dalšímu majetkovému plnění nad rámec způsobené škody, které má sloužit obecně prospěšným účelům a odškodnění obětí trestné činnosti.

Přes opakovaně vyslovované přesvědčení, při zavedení institutu narovnání a následných novelizacích trestněprocesních předpisů, které rozšířily možnost využívání tohoto institutu, je narovnání v praxi velmi málo využíváno.

Jak již je shora konstatováno, institut narovnání byl zaveden do trestního řádu dne 1.9.1995 zákonem č. 152/1995 Sb. Tzv. velkou novelou trestního řádu, provedenou zákonem č. 265/2001 Sb., která nabyla účinnosti dne 1.1.2002, byla změněna ustanovení týkající se narovnání, byly odstraněny některé nedostatky původní úpravy mj. to, že narovnání mohl schválit do 31.12.2001 pouze soud, který tak činil v přípravném řízení na návrh státního zástupce. Touto novelou trestního řádu bylo rozšířeno oprávnění rozhodovat o schválení narovnání také na státního zástupce, a to pro procesní stádium přípravného řízení. Uvedenou novelou bylo výrazným způsobem posíleno postavení státního zástupce, což se mj. projevilo na jeho oprávnění schvalovat v přípravném řízení narovnání. Po nabytí účinnosti této novely trestního řádu se očekávalo, že dojde k výraznějšímu nárůstu počtu věcí, při

kterých bude uplatněn tento druh odklonu a „že se narovnání stane skutečným odklonem a nikoliv jen bezzubým experimentem, prosazovaným velmi obtížně“. Ani po této zásadní změně rozšiřující možnost použití narovnání v trestním řízení nedošlo k výraznějšímu využívání tohoto odklonu. K výraznějšímu používání institutu odklonu v trestním řízení nepřispělo ani přijetí zákona č. 257/2000 Sb., kterým byla zřízena Probační a mediační služba ČR, jež měla svojí činností vytvářet mj. podmínky pro rozhodnutí o narovnání.

Rozšíření odklonů a mj. i narovnání přineslo i přijetí zákona č. 218/2003 Sb., zákon o soudnictví ve věcech mládeže, který nabyl účinnosti dne 1.1.2004. Tento zákon vychází ze zásad restorativní justice a výslovně předpokládá užívání veškerých alternativ k ukládání trestních opatření. V § 69 tohoto zákona je uvedeno, že v trestních věcech mladistvých lze použít narovnání s odkazem na příslušná opatření trestního řádu. Rozšíření používání institutu narovnání v trestním řízení přinesla i další novela trestního řádu provedená zákonem č. 283/2004 Sb., která nabyla účinnosti od 1.7.2004, jež upravila mj. i další typ odklonu ve zkráceném přípravném řízení, a to odložení věci za současného schválení narovnání. Ve zkráceném přípravném řízení se předpokládalo širší využití některého z upravených odklonů, tj. mj. i odložení věci za současného schválení narovnání. Další rozšíření možnosti využívat institutu narovnání přinesla novela trestního řádu provedená zákonem č. 41/2009 Sb., která byla přijata v návaznosti na nový trestní zákoník, tj. zákon č. 40/2009 Sb., když oba tyto předpisy nabyly účinnosti dne 1.1.2010. Kategorizace trestných činů, která byla nově zavedena trestním zákoníkem, byla promítnuta do některých procesních institutů mj. do ustanovení o narovnání. Namísto původního odkazu na trestné činy s trestní sazbou nepřevyšující pět let odnětí svobody používá novelizované ustanovení § 309 trestního řádu odkaz na přečiny. Tím se rozšířila možnost používání institutu narovnání u nedbalostních trestných činů vzhledem k tomu, že přečiny jsou všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let, tedy včetně horní hranice pěti let odnětí svobody.

Jak již je shora konstatováno, přes provedené novelizace trestněprocesních předpisů, které rozšířily možnost používání institutu narovnání, je tento institut „v praxi nepříliš často využívaným“. Od roku 2002 dochází ke schválení narovnání v přípravném řízení pouze u 0,5% z celkového počtu stíhaných trestních věcí a u soudů nepřevyšuje 0,35% nápadu.

Při přípravě rekonstrukce trestního řádu je třeba provést analýzu toho, proč je institut narovnání v praxi tak málo využíván a po provedení analýzy se pokusit vytvořit předpoklady pro to, aby v nové právní úpravě byl tento institut využíván v podstatně větší míře.

S přihlédnutím k platné právní úpravě institutu narovnání a po vyhodnocení praktických zkušeností z používání tohoto institutu lze dospět k závěru, že narovnání je využíváno velmi zřídka z následujících důvodů:

Nízký zájem samotných obviněných o schválení narovnání, který je dán tím, že kromě náhrady škody musí hradit i další částku na obecně prospěšné účely.

Mnoho formálních podmínek, které je nezbytné naplnit proto, aby mohlo být schváleno narovnání, a to jak na straně obviněných, tak i orgánů činných v trestním řízení, když tyto často nepřistupují ke schválení narovnání ani při zájmu obviněných a poškozených s ohledem na technickou a administrativní komplikovanost možnosti použití tohoto institutu.

Finanční neschopnost a neochota obviněných nahradit poškozenému škodu ale případně i jiné uplatňované finanční nároky poškozeným.

Neochota orgánů činných v trestním řízení schvalovat narovnání z důvodů neschopnosti orientovat se v základních právních předpokladech, které vyhodnocují občanskoprávní aspekty nároků poškozených, jež jsou předmětem dohody s poškozeným o náhradě škody a jiné újmy, a dále představa, že si pachatelé „vykupují spravedlnost“.

Prvotním předpokladem pro rozšíření aplikace institutu narovnání v trestním řízení je další rozšiřování práv poškozeného v trestním řízení. K tomuto rozšiřování práv poškozeného v trestním řízení má směřovat nejen rekodifikace trestního řádu, ale v současné době i připravovaná novela trestního řádu, která by v případě přijetí mohla umožňovat, aby soud rozhodl v adhézním řízení o uplatněném nároku poškozeného na náhradu tzv. nemateriální újmy.

S přihlédnutím ke shora uváděným skutečnostem jsem přesvědčen o tom, že by při připravované rekodifikaci měla být podstatným způsobem zjednodušena právní úprava týkající se splnění podmínek pro schválení narovnání.

Při schválení narovnání je nezbytný vždy souhlas poškozeného, když předpokladem takového souhlasu je ve vztahu k poškozenému zpravidla zajištění plné náhrady majtkové, morální nebo i jiné škody, která byla způsobena přečinem. Pachatel musí tedy odčinit veškeré škodlivé následky trestného činu způsobené poškozenému, a to na základě dohody s ním, a za splnění tohoto primárního předpokladu by zákonodárce měl zjednodušit další vyžadované podmínky.

Za podstatné zjednodušení podmínek pro schválení narovnání bych považoval vypuštění podmínky vyplývající z ustanovení § 309 odst. 1 písm. c) trestního řádu spočívající v povinnosti složit obviněným peněžní částku konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům. Právě tato zákonem

stanovená podmínka v řadě případů brání ke schválení narovnání, neboť obviněný je nucen hradit další částky kromě úhrady nároků poškozenému. Nezanedbatelnou skutečností je také to, že v případě některých plateb určených obviněným konkrétnímu adresátovi nelze zjistit podrobnější skutečnosti vztahující se ke konkrétnímu adresátovi a způsob nakládání s takto přijatými finančními prostředky tímto adresátem. Tyto pochybnosti jsou nepochybně také v řadě případů důvodem k tomu, proč nedochází ke schvalování narovnání. Nepochybně lze za přínosné považovat to, co předpokládá věcný záměr zákona o trestním řízení soudním, že odklony budou upraveny ve zvláštní hlavě trestního řádu a u narovnání bude upraven výčet trestních činů, jež mají povahu konfliktu mezi obviněným a poškozeným tak, aby bylo zřejmé, na které konkrétní trestné činy je možné institut narovnání aplikovat. S ohledem na celkovou koncepci narovnání lze kvitovat také to, že z narovnání budou vyloučeny ty případy, kdy poškozeným je stát nebo územně samosprávný celek, když za současné právní úpravy není vyloučeno provést narovnání i v těchto případech.

Po přijetí nové právní úpravy zjednodušující institut narovnání by se měla zvýšit četnost používání tohoto institutu, když však bude nezbytné, aby širší aplikace vycházela i ze snahy státního zastupitelství a soudů o rozšíření používání tohoto institutu, a to za širší součinnosti Probační a mediační služby ČR.

Tabulka a graf znázorňují vývoj rozhodnutí o schválení narovnání v přípravném řízení a v řízení před soudy od roku 2002:

Narovnání - rozhodnuto státními zástupci		
	narovnání dle § 309 TŘ	odložení věci dle § 179c odst. 2 písm. f) TŘ
1999	14	
2000	25	
2001	31	
2002	45	
2003	49	
2004	39	1
2005	53	0
2006	38	3

2007	78	2
2008	135	1
2009	174	9

Pramen: Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách, Statistiky státních zastupitelství, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Narovnání - rozhodnuto soudy	
1996	105
1997	242
1998	140
1999	212
2000	248
2001	242
2002	342
2003	249
2004	198
2005	166
2006	168
2007	121
2008	90
2009	87

Pramen: Statistické přehledy soudních agend, Ministerstvo spravedlnosti ČR

Literature:

- Suchý, O. Odklon v trestním řízení. Právník, 1991, č. 3, 251 s.

- Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní. Po novele trestního řádu účinné od 1.1.2002. Praha : EUROLEX BOHEMIA, 2002, 529 s.
- Musil, J. Kratochvíl, V. Šámal, P. a kol. Kurs trestního práva. Trestní právo procesní. 2. přepracované vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, 768 s.
- Šámal, P. Král, V. Baxa, J. Púry, F. Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, 1828 s.
- Solotář, A. Púry, F. Šámal, P. Alternativní řešení trestních věci v praxi. Praha : C. H. Beck, 2000, 82 s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 265/2001 Sb.
- Fenyk, J. Postavení státního zástupce v trestním řízení po novele trestního řádu. Bulletin advokacie, 2001, č. 11-12, 46 s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 283/2004 Sb.
- Šámal, P. a kol. Trestní zákoník I. § 1 až 139. Komentář. 1. vydání. Praha : C.H.Beck, 2009, 149 s.
- Stříž, I. Polák, P. Fenyk, J. Hájek, R. Trestní zákoník a trestní řád. Průvodce trestněprávními předpisy a judikaturou. 2. díl. Trestní řád. Praha : Linde Praha, 2010, 845 s.
- Přehledy o vyřízených věcech a stíhaných a podezřelých osobách, Statistiky státních zastupitelství, Ministerstvo spravedlnosti ČR
Statistické přehledy soudních agend, Ministerstvo spravedlnosti ČR – tabulka zařazena na konci příspěvku
- Návrh věcného záměru zákona o trestním řízení soudním – verze listopad 2007, ale i v současné době
- Je činěn návrh na doplnění § 228 odst. 1 trestního řádu o možnost uložit v rozsudku obžalovanému povinnost nahradit poškozenému nejen majetkovou, ale i morální nebo jinou škodu
- Šámal, P. Král, V. Baxa, J. Púry, F. Trestní řád. Komentář. II. díl. 4. vydání. Praha : C. H. Beck, 2002, 1828 s.

Dny práva – 2010 – Days of Law, 1. ed. Brno : Masaryk University, 2010
<http://www.law.muni.cz/content/cs/proceedings/>

Contact – email
kocina@akplzen.cz